

אדר ב' התשס"ח

בס"ד

החזרות בין הציווי על המשכן ובנית המשכן לפרשת פקודי

3. שמות ל"ה – פרשת ויקהל - דברי משה לכל ישראל

(ו) וְכַל חֶכֶם לֵב בְּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:
א אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶת-אֹהֶלוֹ וְאֶת-מִכְסֵהוּ אֶת-קַרְסָיו וְאֶת-
קַרְשָׁיו אֶת-בְּרִיחוֹ אֶת-עַמֻּדָיו וְאֶת-אֲדָנָיו. **ב** אֶת-הָאָרֶן וְאֶת-
בְּדִי אֶת-הַכַּפְרֹת וְאֶת פְּרֻכַת הַמָּסַךְ. **ג** אֶת-הַשְּׁלֹחַן וְאֶת-
בְּדִי וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים. **ד** וְאֶת-מִנְרַת הַמָּאוֹר
וְאֶת-כְּלִיָּהּ וְאֶת-נֹרְתִיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר. **ה** וְאֶת-מִזְבַּח
הַקְטָרֹת וְאֶת-בְּדִי וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֶת-מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן. **ו** אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר-לוֹ אֶת-בְּדִי וְאֶת-כָּל-כְּלָיו אֶת-הַכִּיֹּר
וְאֶת-כַּנּוֹ. **ז** אֶת קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת-עַמֻּדָיו וְאֶת-אֲדָנֶיהָ וְאֶת
מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר. **ח** אֶת-יְתֻדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-יְתֻדֹת הַחֹצֵר
וְאֶת-מִיתְרֵיהֶם. **ט** אֶת-בַּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרְת בַּקֹּדֶשׁ אֶת-בַּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת-בַּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן.

ד. בשעת הביצוע, ושם מסופר שוב הכל בפרטי פרטים:

4. שמות ל"ז – ל"ז - הביצוע

(ח) וַיַּעֲשׂוּ כָל חֶכֶם לֵב בַּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן עֹשֶׂר יַרְעֵלָת...
(כ) וַיַּעַשׂ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים...
(ל) וַיַּעַשׂ אֶת הַפְּרֻכֹת...
(לז) וַיַּעַשׂ מָסַךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל...
(א) וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן עֲצֵי שִׁטִּים...
(י) וַיַּעַשׂ אֶת הַשְּׁלֹחַן עֲצֵי שִׁטִּים...
(יז) וַיַּעַשׂ אֶת הַמִּנְרָה זָהָב טְהוֹר מִקְשָׁה עֲשָׂה אֶת הַמִּנְרָה...
(כ) וַיַּעַשׂ אֶת מִזְבַּח הַקְּטָרֹת עֲצֵי שִׁטִּים...
(כט) וַיַּעַשׂ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים...
(א) וַיַּעַשׂ אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים...
(ח) וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיֹּר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאוֹת...
(ט) וַיַּעַשׂ אֶת הַחֹצֵר...
(א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגָמֹן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בַּגְדֵי שָׂרָד לְשָׂרְת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת בַּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן ...

ה. ההבאה אל משה ושם הוזכרו הכלים בדרך כלל: 5.
שמות ל"ט - פרשת פקודי – הבאת המשכן אל משה

לג וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כְּלָיו
קַרְסָיו קַרְשָׁיו בְּרִיחוֹ וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנָיו. **לד** וְאֶת-מִכְסֵה עוֹרֹת

במבט ראשון נראית פרשת ויקהל כחזרה פשוטה על פרשת תרומה, וגם חלקים של פרשת פקודי נראים כחזרה על פרשת תצוה, ונשאלת השאלה מדוע חוזרת התורה בפרוט כה רב על הכלים, מרכיבי המשכן, בגדי הכהונה, כולל מידותיהם, אופן עשייתם, וכו'.

וכך מנסח האברבנאל את השאלה ביחס לפרשת ויקהל:

1. האברבנאל - בפרשת ויקהל

"והנה תמצא שזכרה התורה חמש פעמים פעם בכלל ופעם בפרט מלאכת המשכן וכליו והיקשה הדבר ביותר בסדר הזה שאמר משה לישראל "כל חכם לב בכם יבואו ויעשו ... את המשכן את אהלו וגו' והלאה זכר שם כל הדברים שציווה ה' לעשותם, ואחר כך זכר העשייה בפרט כל דבר ודבר בפני עצמו והיה מספיק שיאמר הכתוב: ויעשו ... כאשר צוה ה' את משה כן עשו. ומה הצורך לפרט הדברים פעם אחר פעם?"

חמשת החזרות אליהם מתכוון האברבנאל (וכן פרשנים אחרים העוסקים בנושא החזרות), הם:

א. הציווי למשה בפרשת תרומה והוא בפרטי פרטים (פרקים כ"ה, כ"ו וחלק מכ"ז)

ב. בתחילת פרשת "כי תשא", בנספח השישי - הציווי למשה שיגיד לבצלאל ולאומנים והוא דרך כלל:

2. שמות ל"א - הציווי למשה לומר לבצלאל ולאומנים

(א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) רָאָה קְרָאתִי בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: (ג) וְאִמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחִכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: (ד) לְחֹשֶׁב מְחֻשְׁבֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: (ה) וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבָן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָה: (ו) וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֹהֶל־אֲבָב בֶּן אַחִיסָמֶךְ לְמַטֵּה דָן וּבְלֵב כָּל חֶכֶם לֵב נֹתְתִי חֲכָמָה וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךְ:

ז אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הָאָרֶן לַעֲדֹת וְאֶת-הַכַּפְרֹת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל-כְּלֵי הָאֹהֶל. **ח** וְאֶת-הַשְּׁלֹחַן וְאֶת-כְּלָיו וְאֶת-הַמִּנְרָה הַטְּהוֹרָה וְאֶת-כָּל-כְּלִיָּהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטָרֹת. **ט** וְאֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת-כַּנּוֹ. **י** וְאֶת בַּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת-בַּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת-בַּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן. **יא** וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת-קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּכָל אֲשֶׁר-צִוִּיתִךְ וַיַּעֲשׂוּ.

ג. בדברי משה לכל ישראל שיביאו תרומה למשכן והוא דרך כלל בתחילת פרשת ויקהל:

את משה: (כו) וישם את מזבח הזהב באהל מועד לפני הפרכת: (כז) ויקטר עליו קטרות סמים כאשר צוה יהוה את משה: (כח) וישם את מסך הפתח למשכן: (כט) ואת מזבח העלה שם פתח משכן אהל מועד ויעל עליו את העלה ואת המנחה כאשר צוה יהוה את משה: (ל) וישם את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה: (לא) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם: (לב) ובאם אל אהל מועד ויבקרבתם אל המזבח ורחצו כאשר צוה יהוה את משה: (לג) ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח ויתן את מסך שער החצר ויכל משה את המלאכה: (לד) ויכס הענן את אהל מועד ויבדוד יהוה מלא את המשכן:

כמו שמעירה נחמה ליבוביץ בספרה "עיונים לספר שמות", רש"י והפרשנים מבית מדרשו: רשב"ם בכור שור, חזקוני ועוד, אינם עוסקים בשאלה זו כלל, ואילו פרשני ספר מרבים לעסוק בה.

הרמב"ן שם לבו בעיקר לשינוי בין חזרה בכללה ובין חזרה מפורטת ואלה דבריו:

7. רמב"ן על שמות ל"ה י"א - דברי משה לכל ישראל

והנה משה הוצרך לספר לכל העדה כל המלאכה שצוה אותו ה', כדי להודיע להם שצריכים להביא נדבה רבה, כי המלאכה גדולה, ולכן ספר להם - המשכן את אהלו ואת מכסהו וגו' - כולן הזכיר על דרך הכלל. וטעם את המשכן, את הארון, ואת השלחן, וכל הנזכרים, בה"א הידיעה, כאומר את המשכן ואת הכלים אשר נגיד לתכמים העושים במלאכה בפרטן ובשעורן, כי עתה לכל העדה לא יגידם אלא בשמותם בכלל

ובהמשך בפרק ל"ו ח' בדי"ה "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה" מביא הרמב"ן הסבר מפורט לחזרות, ואומר:

8. רמב"ן על שמות ל"ו ח' - הביצוע

ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעות - הנה החזיר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים, כי הזכיר את כולה בצוואה בפרט ובכלל. תחלה (לעיל כה י-כח מג) אמר ועשית כך ועשית כך, ואחרי כן (לעיל לא ז-יא) הזכיר כולם בדרך כלל ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד ואת הארון לעדות, עד ככל אשר צויתך יעשו:

והטעם בזה, שצוה השם למשה שיגיד אל בצלאל ואהליאב ולכל החכמים המלאכה בכללה ואחרי כן יקרבו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכת הקדש עד שישמעו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה.

ובשעת המעשה (לעיל לה יא-כ) הזכיר אותה תחלה בדרך הכלל הנזכר, ואמר (לעיל לא ו-יא) יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה' את המשכן את אהלו וגו', ויחסר מכאן פרט אחד, כי בודאי הוצרך משה לאמר אל החכמים העושים המלאכה. עשו המשכן עשר יריעות, אך היריעה כך ורחב כך, וכן בכל המלאכה, ולא הזכיר הכתוב זה (השמיט את הפרוט במקום הזה), כי בידוע שאמר להם הכל כסדר, אחרי שעשו כן כל דבר ודבר (מן התיאור המפורט של הביצוע אתה למד שאמר להם משה את הכל בפירוט):

והטעם בזה (הטעם שכאן אין פרוט), כי לא הוצרך משה לפרוט להם כל המעשה דבר בדבר כאשר הזכיר בצוואה (כה י כח מג) ובמעשה (לו ח לט מב), אבל קצרו להם כאלו אמר שיעשו משכן בעשר יריעות חמש כנגד חמש, והם הבינו כי יעשו לולאות מקבילות וקרסי זהב, וכיוצא בזה בכל המלאכה בקצרה רמז להם הענין, והם הבינו הכל, על כן לא האריך בפרט זה, ירמוז הכתוב חכמתם ובינתם וטוב השכל שבהם. ואחר כן (בפסוקים לו ח, לט מב) החזיר המלאכה כולה בדרך הפרט הראשון (לעיל כה י-כח מג) ויעש כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן, ויעשו יריעות עזים, ויעש

האילם המאדמים ואת-מכסה ערת התחשים ואת פרכת המסך. **לה** את-ארון העדת ואת-בדיו ואת הכפרכת. **לו** את-השלחן את-כל-כליו ואת לחם הפנים. **לז** את-המנחה הטהרה את-נרותיה נרת המערכה ואת-כל-כליה ואת שמן המאור. **לח** ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרות הסמים ואת מסך פתח האהל. **לט** את מזבח הנחשת ואת-מכבר הנחשת אשר-לו את-בדיו ואת-כל-כליו את-הכיר ואת-כנו. **מ** את קלעי החצר את-עמדיה ואת-אדניה ואת-המסך לשער החצר את-מיתריו ויתדתיה ואת כל-כלי עבדת המשכן לאהל מועד. **מא** את-בגדי השרד לשכת בקדש את-בגדי הקדש לאהרון הכהן ואת-בגדי בניו לכהן. **מב** ככל אשר-צוה יהוה את-משה כן עשו בני ישראל את כל-העבדה. **מג** וירא משה את-כל-המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה יהוה כן עשו ויברך אתם משה.

ובאופן דומה שואל האברבנאל לגבי פרשת פקודי:

6 האברבנאל - בפרשת פקודי

"במה שזכר הכתוב כאן (שמות ל"ט ל"ג) "ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו ..." וחזר כל הכלים והדברים נזכרו בפרשיות של למעלה זה כמה פעמים והוא כפל ומותר מבואר (ברור). כי הנה די שיאמר "ויביאו אל משה כל מלאכת המשכן וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר ציווה ה' כן עשו ויברך אותם משה" ומה הצורך בכל שאר הפרשיות מהדברים שנעשו, שכבר נזכרו בסדר של מעלה זה כמה פעמים?"

(הערה: למעשה גם בפרק מ' ישנה חזרה בין הציווי על בניית (הרכבת) המשכן (שמות מ' א'-ט"ו), ובין הביצוע (שמות מ' י"ז-ל"ג), ובכל אחד מהם חזרה מפורטת על כל מרכיבי המשכן וכליו.)

שמות מ'

(א) וידבר יהוה אל משה לאמר: (ב) ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד: (ג) ושמת שם את ארון העדות וספת על הארון את הפרכת: (ד) והבאת את השלחן ופרכת את ערכו והבאת את המנחה והעלית את נרותיה: (ה) ונתתה את מזבח הזהב לקטרות לפני ארון העדת ושמת את מסך הפתח למשכן: (ו) ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן אהל מועד: (ז) ונתת את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שם מים: (ח) ושמת את החצר סביב ונתת את מסך שער החצר: (ט) ולקחת את שמן המשחה ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו והיה קדש: (י) ומשחת את מזבח העלה ואת כל כליו וקדשת את המזבח והיה המזבח קדש קדשים: (יא) ומשחת את הכיר ואת פנו וקדשת אתו: (יב) והקרבית את אהרון ואת בניו אל פתח אהל מועד ורחצת אתם במים: (יג) והלבשת את אהרון את בגדי הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו וכהן לי: (יד) ואת בניו תקריב והלבשת אתם כתנות: (טו) ומשחת אתם כאשר משחת את אביהם וכהני לי והיתה להית להם משחתם לקהנת עולם לדרתם:

(טז) ונעש משה ככל אשר צוה יהוה אתו כן עשה:

(יז) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: (יח) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו: (יט) ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה יהוה את משה: (כ) ויקח ויתן את העדת אל הארון וישם את הבדים על הארון ויתן את הכפרכת על הארון מלמעלה: (כא) ויבא את הארון אל המשכן וישם את פרכת המסך ויסך על ארון העדות כאשר צוה יהוה את משה: (כב) ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפנה מחוץ לפרכת: (כג) ויערץ עליו ערך לחם לפני יהוה כאשר צוה יהוה את משה: (כד) וישם את המנחה באהל מועד נכח השלחן על ירך המשכן נגדה: (כה) ויעל הפרת לפני יהוה כאשר צוה יהוה

על פי שכבר ידענוה ממצות העשיה בפרשת תרומה, ולמה שוב חוזרת התורה בפרט ל"ט ל"ג-מ"ג ומונה את כל חלקי המשכן אחד לאחד בהבאתם אל משה? ולמה היא חוזרת עליהם בפרק מ' בהקמת המשכן? ולמה לא אמרה התורה שהאומנים עושי המלאכה עשו הכל כאשר ציווה ה' והביאום אל משה ומשה הקים את המשכן והעמיד את הכלים כאשר ציווה ה' אותו?

ואם לא נטעה, הרי כוונת כל החזרות והפירוטים האלה היא ללמדנו: הן בעשיית המשכן, הן בהבאתו אל משה, הן בהקמתו, היו כל הכוונות וכל המשמעויות המסומלות במשכן ובכליו לנגד עיני העושים במלאכה, והכל – בכללו ובפרטיו – נעשה והובא והוקם ברוח אותן כוונות.

ההבדלים בין פרשיות תרומה-תצוה לפרשיות ויקהל פקודי:

אך עיון נוסף יגלה הבדלים משמעותיים בין שתי הפרשיות. לדוגמא תיאורי פרטי הכלים שבפרשיות תרומה וויקהל אמנם זהים, אולם סדר כתיבתם בתורה שונה.

פרשת תרומה פותחת בציווי על המשכן על ידי הקב"ה למשה. ציווי זה כולל בתוכו גם את מטרת בניית המשכן ואת תפקידו, והוא פותח בפסוק המגלה את ייעודו של המשכן (שמות כ"ה ח'): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". לאחריו ממשיכה התורה בתיאור הכלים ותפקידיהם:

- **הארון**, שבו יאוחסנו הלוחות (כ"ה; י-טז);
- **הכפורת**, שמעליה ידבר הקב"ה אל העם (כ"ה; יז-כב);
- **השולחן**, שעליו יערכו את לחם הפנים (כ"ה; כג-ל);
- **המנורה**, שתאיר את המשכן (כ"ה; לא-מ).

ולאחר הציווי על עשיית כלים אלו מצווה הקב"ה את משה ליצור את המסגרת שבתוכה ישוכנו הכלים: יריעות המשכן, הקרשים וכו' (ראה כ"ו; א-לו).

ההסבר לסדר זה הוא שהציווי על האוהל, הקרשים, היריעות וכו' מופיע בפרשת תרומה רק לאחר הציווי לבנות את הכלים, מכיוון שמטרת האוהל היא לאחסן בו את הכלים, לכן הצורך בבניינו מתעורר רק בקיומם!

לעומת זאת סדר הציוויים בפרשות תרומה-תצוה, הסדר שבפרשת ויקהל הוא "מציאותי" יותר, שהרי כאן מצווה משה את בני ישראל על הסדר שבו עליהם לבנות את המשכן:

- איסוף כלי בניין (ל"ה; ד-כט),
- מינוי הקבלן הראשי והאנשים שעמו (ל"ה; ל - ל"ו; ז),
- בניית המסגרת שבתוכה ישוכנו הכלים - היריעות, הקרשים וכו' (ל"ו; ח-לח) -
- ובסוף בניית הכלים עצמם (הארון, השולחן, המנורה ומזבח הקטורת - ל"ז; א-כט).

רעיון זה להסבר שינוי הסדר בין פרשות תרומה-תצוה וויקהל-פקודי אנו מוצאים בחז"ל:

11. עין יעקב מסכת ברכות דף נה ע"א

אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, "בצלאל", על שם חקמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך

את הקרשים וגו': ולאחר שהסביר היכן כלל והיכן פרט הכתוב, מציג כאן הרמב"ן את השאלה הכללית ביחס לחזרות:

והיה מספיק בכל הענין (לעיל לה ו-כ) שיאמר ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל כל המלאכה אשר צוה ה' אותי, ויאמר (כאן) ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו, וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו אותה ויברך אותם משה (להלן לט מג).

אבל רצה לומר כי משה הזכיר אל כל עדת בני ישראל והחכמים שם (לעיל לה יא-כ) כל המלאכה בכלל, כי נתכוין בזה שיתנדבו העם כדי העבודה למלאכה הגדולה, ובעבור שישמעו החכמים וידעו אם יקבלו לעשותם כאשר נצטוו. ואחר כן הזכיר בפרט המעשה, להגיד שעשו כל החכמים במשכן, ...

ואחר שהשלים כלל ופרט במעשה, הזכיר ההבאה אל משה בדרך הכלל, ואמר ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו' (להלן לט לג), להגיד חכמתם שהביאו אליו הכל כסדר, כי לא הביא אחד מהם מלאכתו לפניו עד שנשלמה כל המלאכה, כאשר אמר (בפסוק שלפניו) ותכל כל עבודת משכן אהל מועד. ואחרי שנשלמה נאספו כלם והראו אותה אליו כסדר, אמרו תחלה, רבינו הנה האוהל והנה כליו, ואחרי כן הנה הארון והנה בדיו, וכן הכל: ...

וחוזר הרמב"ן לענות תשובה כללית על הצורך בכל החזרות: **ועל הכלל כל זה דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי הפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחת עבדי אבות לפני הקב"ה מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפין היא:**

ובדומה לרמב"ן מסביר גם בעל "אור החיים":

9. בעל "אור החיים" על שמות ל"ו ח' - הביצוע

"טעם אשר החזיר הכתוב כל הפרטים ולא הספיק לאמר: ויעשו כאשר ציווה ה' את משה" על דרך אומרים ז"ל בכפל פרשת אליעזר עבד אברהם, כי מתוך שחביבה עליו נכתבה שתי פעמים, וכמו כן גילה הכתוב בענין מעשה המשכן, כי חביב עליו ולזה נכתב שתי פעמים"

כיוון אחר לחלוטין להבנת החזרות מציג רש"י הירש:

10. הרש"י הירש

"נשים אל לבנו שהמשכן לכל חלקיו אינו אלא סמל, ושיום דבר אין לו קיום סמלי אלא אם כן נעשה בכוונת מכוון לשם תכלית סמלית זו. נשים אל לבנו, שאפילו ה"כתב והמכתב" שהם כ"כ סמליים עד שאין להם שום מובן אחר מאשר המסומל על ידם, בכל זאת מותנה שימושם בקודש בכוונת הסופר בכתבו, עד שלספר תורה יש קדושת ספר תורה אך ורק כשנכתב בכוונה "לשם קדושת ספר תורה". יתר על כן, בכתיבת האזכרות (שמות הקודש) צריכה כוונת סופר לכותבם "לשם קדושת השם" להיות מבוטאת בפיו בשעת כתיבתם ולכל הפחות עליו לשוותה נגד עיניו תמיד. נשים עוד אל לבנו שתודעת המשמעות הסמלית של כלי המשכן בשעת עשייתם והתקנתם נדרשת ביותר. מפני שאותם הכלים – ארון, שולחן, מנורה, פרכת, בגדים, קיימים גם מחוץ למשכן בשימוש רגיל יום יומי.

ואם ניתן דעתנו על כל אלה, נבין מפני מה חוזרת ונשנית בפסוקים לו' ח' עד ל"ט ל"ב כל עשיית המשכן לפרטיה, אף

מיקומו של מזבח הזהב

אלא שמעבר לשינוי העקרוני במיקום של הכלים ביחס למשכן ישנו גם שינוי במיקומו של מזבח הקטורת.

בשיעור לפרשת תצוה עסקנו במיקומו הבעייתי של הציווי על מזבח הקטורת - בסוף פרשת תצוה (שמות ל', א-י), לאחר ציווי בגדי הכהנים, הקדשתם וקרבתם התמיד, ולא במקום הראוי לו - בין הציוויים על כלי המשכן.

לעומת זאת בפרשת ויקהל פרשת מזבח הקטורת מופיעה במקומה הטבעי יחד עם פרשות השלח והמנורה (הכלים שבאוהל מועד).

מעבר להסברים שהצגנו בשעור, מציע הרב שפיגלמן את ההסבר הבא:

בשיעור לפרשת כי תשא עסקנו בנסיון להבין את מניעו של חטא העגל, אך לא עסקנו בהשלכות של חטא העגל.

אין ספק שלחטא העגל היו השלכות, ודוגמא לכך היא המעבר מלוחות ראשונים שהיו מעשי ידי הקב"ה ללוחות שניים שהיו מעשי ידי משה, או למשל הסרת העדיים מבני ישראל בעקבות החטא.

השפעת חטא העגל על המשכן

כידוע יש שתי שיטות בראשונים - שתיהן דברי אלוקים חיים.

האחת שהציווי על המשכן קדם לחטא העגל (הרמב"ן וסיעתו), והאחרת שהציווי על המשכן היה רק לאחר חטא העגל (רש"י וסיעתו).

הרב שפיגלמן מציע שיטה הממוזגת בין שתי השיטות, לפיה הציווי על המשכן אכן קדם לחטא העגל, אך משה שב ונצטוו על המשכן גם לאחר חטא העגל, ואינו דומה המשכן שלפניו למשכן שלאחריו:

- אינו דומה בזהות הבונים אותו,
- אינו דומה בתרומתו,

אם אכן הקב"ה ציווה את בני ישראל לבנות את המשכן עוד לפני חטא העגל, סביר מאוד להניח שחטא העגל שהותיר את השפעתו על מעמדו הרוחני של העם, הותיר את רישומו על מעשה המשכן - המקום שהקב"ה נועד בו עם משה.

כדי לעמוד על השפעותיו של חטא העגל על מבנה המשכן, צריכים אנו להשוות בין הציוויים על המשכן לפני החטא לבין מעשה המשכן בפועל לאחריו. אם אכן נמצא שינויים - נוכל לבחון, האם הם תוצאה של חטא העגל.

מזבח הקטורת

אם נחזר כעת למזבח הקטורת, ניתן להציע שאולי הקב"ה ציווה להקים את מזבח הקטורת רק לאחר חטא העגל.

לכן, למרות שבתיאור עשית המשכן בפועל, בניית מזבח הקטורת מופיעה במיקום הנכון (יחד עם כל הכלים הנמצאים באהל מועד), הציווי על עשיית מזבח הזהב מופיע רק בסוף פרשת תצוה - כנספח לציווי המשכן.

כלומר מיקומו של פרשת מזבח הקטורת בסוף פרשת תצוה באה לרמוז לנו שמזבח הקטורת נבדל משאר כלי המשכן בכך שהציווי על הקמתו נעשה רק לאחר חטא העגל. (בהמשך ננסה להביא הוכחות להצעה זו).

נסביר את ההצעה שהבאנו:

אמר לו לבצלאל, עשה לי משכן, ארון וכלים, הלך משה (ואמר להפך) והפך ואמר לו, עשה ארון, וכלים ומשכן. אמר לו (בצלאל): משה רבנו! מנהגו של עולם, אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר, עשה לי ארון וכלים, ומשכן? כלים שאני עושה, להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן, ארון וכלים?! אמר לו (משה), שמא בצל אל היית וידעת? (שכך שמעתי מפי הקב"ה)

ורש"י על " ובצלאל בן אורי... עשה את כל אשר צוה ה' את משה " (שמות ל"ח, כ"ב) מביא את דברי המדרש ואומר:

12. רש"י על שמות ל"ח, כ"ב

אשר ציווה אותו משה - אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני. כי משה ציווה לבצלאל לעשות תחילה כלים ואח"כ משכן, אמר לו בצלאל: מנהג עולם לעשות תחילה בית ואח"כ משים כלים בתוכו. אמר לו: כך שמעתי מפי הקב"ה. א"ל משה: בצל - אל היית, כי בוודאי כך ציווה לי הקב"ה. וכן עשה, המשכן תחילה ואח"כ עשה כלים.

ועל דברי חז"ל אלה לפיהם משה שנה מסדר שנצטווה בו ע"י הקב"ה מקשים מפרשי רש"י:

13. ה"גור אריה" על שמות לח, כב

אפילו דברים שלא אמר לו רבו: ואם תאמר, ומשה למה לא ציווה לעשות משכן קודם, יש לומר דמשה היה מקדים את הכלים, דהרי הכלים הם חשובים מן המשכן, כמו שמוכיח שהכלים משא בני קהת (במדבר ד, טו), והמשכן במשא בני מררי (שם שם לא-לב), ובני קהת היו חשובים מן בני מררי, ויש להתחיל בעיקר. אבל בעניין המעשה, יש להקדים את המשכן, מפני שהמשכן הוא שמירת הכלים. ולפיכך בצלאל אשר היה ממונה על המעשה, בא אליו הידיעה לעשות את המשכן קודם. אבל משה דהיה ממונה על הלימוד בלבד, והיה יודע ציור המשכן, וזהו הלימוד איך יצווה, התחיל בכלים תחילה, אבל עניין העשייה מה יקדים במעשה נשכח הימנו, עד כי בצלאל, המיוחד לעשייה, הזכיר אותו. על זה אמר לו משה "שמא בצל אל היית", כי משה מיוחד לתלמוד ולא למעשה, ובצלאל לעשייה. כלל הדבר, למשה בא הידיעה בעניין התלמוד, לפי שהוא מיוחד אל הלימוד, ויש להתחיל בלימוד בדברים שהם עיקרים. ולבצלאל המיוחד על המעשה, בא אליו הידיעה איך יעשה, ולכן היה יודע בצלאל עשייתם.

כלומר על פי ה"גור אריה" משה שהיה ממונה על הלימוד בה ללמדנו בפרשת תרומה ותצוה את סדר החשיבות של כלי המשכן, וכן שהארון הוא עיקרו של המשכן כמו שראינו בפרשת תרומה, וכמו שאומר הרשב"ם:

14. הרשב"ם על שמות כ"ה י'

ועשו ארון עצי שטים: ואע"פ שבמעשה בצלאל מצינו שעשה תחילה משכן ואח"כ כלים, ארון ומנורה ושלחן, שהיכן יכניס את הארון והשלחן כל זמן שאין משכן עשוי, אלא בציווי הוצרך תחילה לפרש עשיית הארון והשלחן, שבשביל הארון שהוא עיקר של "ועשו לי מקדש", הוצרך לעשות משכן.

ובפרשת ויקהל פקודי מפורט סדר העשייה "המעשי" של המשכן וכליו.

הציווי על מחצית השקל

לאור דברינו לעיל בדבר השינויים במשכן בעקבות חטא העגל, ניתן להציע הסבר גם לתרומת מחצית השקל המופיעה בפרשת כי תשא.

נשאלת השאלה: בתחילת פרשת תרומה, מבקשת התורה מישראל לתרום למשכן איש כפי יכולתו וכפי נדבת ליבו, אך התורה אינה קובעת שכל אחד חייב לתרום מחצית השקל:

17. שמות כ"ה

(ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי:

רק בפרשת כי-תשא, לאחר ציווי המשכן (בנספחים), מוזכר לראשונה הציווי ליטול מכל אחד מחצית השקל.

18. שמות ל'

(יב) כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהנה בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם: (יג) זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהנה: (יד) כל העבר על הפקדים מן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת יהנה: (טו) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט מפקצית השקל לתת את תרומת יהנה לכפר על נפשתיכם: (טז) ולקחת את כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהנה לכפר על נפשתיכם:

מדוע, אם כן, לא הזכירה התורה תרומה זו בפרשת תרומה?

שאלה זו מצטרפת לשתי שאלות נוספות המתעוררות בעקבות ציווי מחצית השקל:

ראשית - התורה קובעת כי מחצית השקל משמשת לכפרה על בני ישראל כאשר מונים אותם, "ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם".

(מחציות השקל אינן משמשות, כפי שנוהגים לחשוב, למנות באמצעותן את בני ישראל.

שהרי לדורות - אף אחד לא מנה את מחציות השקל שנאספו בכל שנה, וכן גם נשים וקטנים מותרים לתרום - אם הם רוצים בכך).

אולם מדוע בכלל נוצר הצורך בכפרה זו?

יתר על כן:

הכסף שנאסף ממחציות השקל הספיק לבצלאל כדי לבנות את האדנים ואת עמודי החצר שהיו שני כלי המקדש היחידים שנעשו מכסף:

19. שמות ל"ח

(כה) וכסף פקודי העדה מאת כפר ואסף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש: (כו) בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אסף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים:

(כז) ויהי מאת כפר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הכפר כפר לאדן:

(כח) ואת האסף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וניס לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם:

כמו שהסברנו בשיעור לפרשת תצוה, תפקיד הקטורת הוא להוות חוץ בפני התגלות השכינה.

לכן, מעלה הכהן הגדול קטורת ביום כפור (י"כי בענן אראה על הכפורת"), ולכן דווקא הקטורת מהווה חוץ בפני המשחית שהחל לפשות בעם לאחר טענות קרח ועדתו.

משה - בבואו לדבר עם ה' - צריך להקטיר קטורת, רק אם הוא נכנס אל תוך קודש הקדשים, אל מאחורי הפרוכת, ועליו להעלות מסך של קטורת שיבדיל בינו לבין הארון. במצב האידיאלי, אין צורך להקטיר קטורת כאשר באים רק אל הקודש (ולא אל תוך קודש הקדשים), שכן הפרוכת חוצצת בין הקודש לבין הארון.

אלא, שמצב זה השתנה לאחר חטא העגל.

התורה חוזרת ומעידה על אחריותו - החלקית לפחות - של אהרן לחטא:

כשמשא יורד מן ההר הוא רואה:

15. שמות פרק ל"ב

(כה) וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמחה בקמיהם:

ואף התורה עצמה קובעת:

(לה) ויגף יהנה את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן:

אחריותו החלקית לחטא משנה את מעמדו של אהרן בצורה מהותית.

אם מלכתחילה, הקב"ה רצה שאהרן יהיה הכהן הגדול - הרי שעתה קיימת בעיה גדולה בכך שמי שגרם לחטא כה גדול יהפוך לכהן גדול.

לכן, לאחר חטא העגל, נזקק אהרן להקטיר קטורת בכל פעם שהוא בא לאוהל מועד, כדי להוסיף תוספת חציצה בינו לבין הארון.

הצורך במזבח הזהב, אם כן, הוא תוצאה ישירה של חטא העגל.

(שהרי משה רבנו - ואף הכהן הגדול לדורות, בבואו לפני ופנים, אינו מעלה את הקטורת על גבי מזבח הזהב, אלא נכנס ומחתת הקטורת בידו).

הקטורת

על מעשה הקטורת עצמו אומר ה' משה, שלאחר הירידה הרוחנית גם הוא כשיבא להתוועד עם ה' עליו להביא קטורת:

16. שמות ל'

לד ויאמר יהנה אל-משנה קח-לך סמים נטף ושמלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהנה. לה ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש. לו ושמקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אונעך לך שמה קדש קדשים תהיה לכם.

על פי הצעתנו, ניתן להסביר זאת בכך שלפני מעשה העגל, לא היה צריך להיות מזבח קטורת, וממילא לא היו אהרן ובניו מקטירים קטורת כלל.

כמובן, אהרון יכול להטיל את הבנייה הטכנית על אנשי מקצוע (כמו בצלאל), אך מן הדין היה שהוא יהיה האחראי על בנייתו.

בפועל, התורה מטילה את האחריות על בניית המשכן על בצלאל ואהליאב, המייצגים את עם ישראל כולו: בצלאל הוא משבט יהודה, ומייצג את שלישיית השבטים הראשונה, ואילו אהליאב הוא משבט דן, ומייצג את שלישיית השבטים האחרונה.

כך מעבירה התורה את האחריות על בניית המשכן מאהרן לכל עם ישראל.

כמו כן הבחירה בנכדו של חור לבנית המשכן, על פי מדרש חז"ל שחור נהרג על התנגדותו לעגל, יוצרת גם היא את תחושת התיקון של חטא העגל ע"י בנית המשכן, כמו שאומר החזקוני:

21. החזקוני ל"א ב'

"בצלאל בן אורי בן חור, נזכר זקנו של בצלאל ... לפי שנהרג במעשה העגל ומלאכת המשכן באה לכפר על אותו עון לכן נזכר חור עליה"

חשיבותה של אמירה זו היא כפולה.

ראשית - אהרן אינו יכול לבנות את המשכן בשל חטאו בעגל. מאידך - עם ישראל צריך לבנות את המשכן, ככפרה על אותו החטא¹.

(ניתן בהמשך לכל הנ"ל להציע כי כל הנספחים לציווי המשכן הינם כתוצאה מחטא העגל – הכיור, שמן המשחה והקטורת).

וכמובן בחירת אהרן ובניו (ושבט לוי כולו) לעבוד במשכן (במקום הבכורות), גם היא כידוע תוצאה של חטא העגל, כמו שאומרת התורה בדברים:

22. דברים י'

ח בעת ההוא הבדיל יהוה את-שבט הלוי לשאת את-אֶרֶץ בְּרִית-יְהוָה לְעַמֵּד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרְךְ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

ומפרש רש"י:

23. רש"י

"בעת ההיא - בשנה הראשונה שיצאתם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו הבדלים המקום"

המשכן כ"תיקון" לחטא העגל

לסיום, ברצוני לעסוק במרכזיותו של המשכן בספר שמות. כזכור, משה עולה להר סיני לתקופה של ארבעים יום על מנת לקבל את הלוחות, התורה והמצווה (כ"ד; יב).

ברור שבמשך תקופה זו קיבל משה מצוות רבות, אבל בספר שמות (פרקים כ"ה-ל"א) אין אנו מוצאים אלא את המצוות הקשורות למשכן.

גם ברדת משה מן ההר אומרת התורה כי הוא ציווה את בני ישראל "את כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני" (ל"ד; לב), אך גם כאן אין היא מפרטת אלא את העברת ציווי המשכן לבני

מדוע, אם כן, נדרשו ישראל לתרום "זהב וכסף ונחושת"? מה עשו עם הכסף שנאסף?

ניתן להציע לשאלות אלו תשובה ברוח ההצעה שהצענו לעיל ביחס למזבח הקטורת, ולומר שגם פרשת מחצית השקל, נאמרה לאחר חטא העגל.

ככפרה על התנדבות בני ישראל למעשה העגל - נדרשת התנדבות הפוכה למעשה המשכן.

יתר על כן:

בכל פעם שבני ישראל מתגייסים ומתפקדים לצורך מטרה מסוימת - יש צורך לאסוף מחצית שקל מכל אחד, כדי לכפר על התגייסותם לעשיית העגל.

רעיון זה מופיע לעניות דעתנו ברש"י:

20. רש"י, שמות, ל', טז

"ונתת אתו על עבודת אהל מועד". למדת שנצטווה למנותם בתחילת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר "ויגף ה' את העם" (שמות ל"ב ל"ה) ... . אולם דין זה, של איסוף מחציות שקל כדי לכפר על ההתגייסות למעשה העגל, נאמר לדורות.

באותו הדור, נדרשו בני ישראל לתרום מחצית השקל למרות שלא היה צורך אמיתי במנייתם (שהרי בשום מקום לא מצאנו את תוצאותיו של מניין זה, אלא את חשבון מחציות השקל בפרשת פקודי בלבד).

(המניין בראשית ספר במדבר נעשה לאחר הקמת המשכן, ואילו איסוף מחציות השקל בפרשת כי-תשא נעשה לפני בניית המשכן, ומחציות השקל אף שימשו לבנייתו).

התורה דרשה מבני אותו הדור שחטא בעגל להצהיר כי הם שייכים למשכן, ולא לעגל.

לשם כך נדרשו הם לתרום מחצית השקל, ככפרה על תרומתם לעגל.

בכסף שנאסף ממחציות השקל השתמש בצלאל לבניית האדנים ועמודי החצר.

ואכן - אין מתאים מכך שבני ישראל יתרמו דווקא חלקים אלו של המשכן, שהרי בני ישראל מותרים להיכנס אל החצר בלבד.

דווקא האדנים והעמודים יכולים להוות תזכורת מתמדת על חטא העגל לבני ישראל, ולכן דווקא הם יכולים לכפר לדורות על חטא זה.

לסיכום, ה"כסף" מה"זהב וכסף ונחושת" בהקמת המשכן, נועד לכפרה על חטא העגל.

מי בנה את המשכן?

אפשר, שיכולים אנו להוסיף עוד שינוי בבניית המשכן בעקבות חטא העגל.

כאשר הקב"ה ציווה על המשכן - לא נאמר מי יבנה אותו. לו היינו אנו צריכים לנחש, מן הסתם היינו מצביעים על אהרון. אהרון הוא האחראי על המשכן, ולפיכך - מן הדין שהוא יהיה הממונה על בנייתו.

1 כאשר משה אומר לעם ישראל שהקב"ה בחר בבצלאל לבנות את המשכן, נשמעת מהכתובים נִמְחָה של שכנוע, כאילו העם אינו רוצה בכך. ייתכן שהתורה רומזת לכך שבני ישראל העדיפו שאהרן יבנה את המשכן, ולא נציגיהם יעשו זאת. כמו בבניית העגל, כאשר נגשו בני ישראל לאהרן ובקשו ממנו לעשות להם אלוהים - העם סבור באופן בסיסי שכל הפעולות הקשורות לה' ולמשכן צריכות להיעשות ע"י הכהנים.

ונשנה בה עשרים פעם, בכל נקודה משמעותית בבניית המשכן [ל"ה; כט; ל"ו; א; ה; ל"ט; א; ה, ז, כא, כו, כט, לא, לב, מב, מג; וכן מ; טז, יט, כא, כג, כה, כז, כט, לב, בתיאור הצבת חלקי המשכן במקומם הראוי]. ללא ספק התורה חוזרת על הביטוי בכוונה תחילה, וגם חזרה זו ניתן לראות כתיקון לחטא העגל! כזכור, בחטא העגל העם היה מעוניין לבנות סמל לנוכחות א-לוהים. אלא שסמל מעין זה, ותהיינה הכוונות מאחרי בנייתו טהורות ככל שתהיינה, עלול להביא לעבודה זרה (כ; יט).

עם זאת, הקב"ה איננו שולל את הרעיון לחלוטין, והסמל שבחר הקב"ה בעצמו, לא רק שהוא חיובי - הוא אף נחשב כמצווה!

המילוי אחר צו ה' הוא יסוד המשכן והמקדש [ראה כ"ג; יז, יט; וכן ל"ד; כד, דברים י"ב; ה, יא; ושם ט"ז; טז], שכן בעיצוב הסמל המייצג את הא-להות אין כלל מקום להתערבות אנושית.

כעת דורשת התורה מן העם להפיק לקחים ולבנות את המשכן בדיוק בתבנית שקבע לו הקב"ה.

למושג "תיקון חטא העגל" יש ראייה נוספת מסיומו של ספר שמות.

לכאורה נעדר מושג "השראת שכניה" מפרשיות ויקהל ופקודי, או ביתר דיוק השראת השכינה מופיעה רק בסוף פרשת פקודי, בשיאו של תיאור סידור המשכן וכליו באחד בניסן (שמות מ' א'-ל"ג), שם נאמר:

25. שמות מ' ל"ד

"ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן"

והפסוק מזכיר לנו את הביטויים המופיעים בתיאור השראת השכינה על הר סיני כאשר עלה משה לקבל את הלוחות הראשונים, שם נאמר:

26. שמות כ"ד ט"ו-ט"ז

"ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר וישכן כבוד ה' על הר סיני..."

נראה שהתורה מקבילה בבירור בין השראת השכינה על הר סיני לבין השראתה המחודשת במשכן, שיכולה הייתה לקרות רק לאחר שבני ישראל סיימו את מלאכת המשכן "כאשר צוה ה' את משה".

כלומר, פסוקי הסיום של ספר שמות מלמדים שבסיום ספר שמות נשלם גם התיקון לחטא העגל, ועל כן יכול רמב"ן לקבוע שתהליך הגאולה ממצרים (נושאו העיקרי של ספר שמות) הגיע אף הוא לסיומו.

סיום הספר גם מלמד על תיקון רמתו הרוחנית של העם, שנפגעה בחטא העגל.

לאחר החטא הנורא נאמר (ל"ג; ז; רצוי לראות את הפסוק בהקשרו המלא - ל"ג; א-יא):

27. שמות ל"ג י"ז

"ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא את אהל מועד אשר מחוץ למחנה"

אוהל מועד זה, הנמצא מחוץ למחנה, מסמל את סילוק השכינה מישראל. והמשכן, שבו החזיר הקב"ה את שכנתו למחנה, הוא התיקון לעונש זה (ראה כ"ה; ח וכ"ט; מה).

ישראל ודוחה את תיעוד שאר המצוות לספרים ויקרא, במדבר ודברים (ראה חזקוני ל"ד; לב).

לאור זאת, נשאלת השאלה: מדוע מתמקד חציו השני של ספר שמות אך ורק במשכן?

בהקדמתו לספר שמות מציע רמב"ן הסבר לתמיהה זו: לדעתו ספר שמות מסתיים בבניית המשכן מפני שהיא משלימה את גאולתם של בני ישראל ממצרים.

24. הרמב"ן

"וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכנתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם שהיה בסוד אלוה עליו אוהלים, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד"

הסברו של רמב"ן יסייע לנו להבין מדוע חוזרת התורה על ציווי המשכן בפרשיות ויקהל-פקודי.

המדרגה הרוחנית הגבוהה שהשיגו בני ישראל בהר סיני אבדה להם בחטא העגל. הקב"ה סילק את שכנתו מהם (ל"ג; א-ז), ועל כן תהליך הגאולה לא הושלם.

התערבותו של משה למען העם לאחר החטא הצליחה למנוע את הכחדתו (ל"ב; יא-יד) ולהבטיח את כפרתו (ל"ב; ל, ל"ד; ט), אך לא היה בכוחו להחזיר את העם לרמתו הרוחנית הקודמת, ועל כן לא שרתה שכניה בקרב המחנה (ל"ג; ז).

י"ג מידות של רחמים (ל"ד; ה-ח) העניקו לעם הזדמנות נוספת, אך גם בעקבותיהן לא שרתה השכינה מאליה.

כדי שהשכינה תוכל לחזור לשרות בקרבו, חייב העם להיות עסוק בתהליך בניין המשכן [והשווה להבדל בין יצירת הלוחות הראשונים לבין יצירת השניים: "פסל לך שני לוחות" (ל"ד; א) לעומת "והלחתי מעשה א-להים המה" (ל"ב; טז)].

כלומר, העם זקוק לתהליך של שיקום רוחני, וההשתתפות הכללית בבניית המשכן עשויה לתקן את מה שהתעוות בקשר עם הקב"ה כתוצאה מחטא העגל.

במונחים קבליים נאמר כי בניית המשכן היא "תיקון" לחטא העגל.

לתפישה זו יש ראיות רבות בפרשיות ויקהל ופקודי.

א. המילה "ויקהל" עצמה, שבה פותחת התורה את ציווי בניית המשכן הנאמרים לעם, מזכירה את הביטוי הפותח את פרשיית חטא העגל (ל"ב; א):

"ויקהל העם על אהרן..."

הקבלה לשונית זו, באה ללמדנו ש"מעמד ההקהל" לציווי בניית המשכן הוא תיקון למעמד דומה שנערך בעת בניית העגל: כאן, בניגוד למה שהיה אז, מתכנס העם לשם בניית הסמל האמיתי לשכינת ה' בתוכו.

ב. תרומות העם (ובעיקר תרומת הזהב) לבניית המשכן (ל"ה; ה) יכולות אף הן להוות תיקון לאיסוף הזהב לבניית העגל (ל"ב; ב-ג).

ג. אולם הראיה החזקה מכולם, טמונה בביטוי החוזר ונשנה "כאשר צָנַח ה' את משה".

לא זו בלבד שביטוי זה נמצא במסגרתה של הפרשה - בפתיחתה (ל"ה; א, ד) ובסיומה (ל"ט; לב, מג) - הוא חוזר